

Інвестиційна діяльність – сукупність дій юридичних і фізичних осіб, держави, органів місцевого самоврядування, які можуть виступати як інвестори, одержувачі інвестицій та учасники, пов'язаних із розміщенням і господарським використанням (реалізацією) інвестицій.

Форми здійснення інвестицій:

придбання майна, майнових прав та інших цінностей, необхідних для здійснення власної підприємницької діяльності;

одноособове створення підприємств або часткова участь у підприємствах, що створюються спільно з іншими фізичними та юридичними особами, придбання корпоративних прав діючих підприємств;

відкриття філій, представництв та інших відокремлених підрозділів суб'єктів підприємницької діяльності;

придбання цінних паперів на фондовому ринку;

інвестиції на підставі договорів про сумісну діяльність та інших договорів цивільно-правового характеру, не пов'язаних із створенням юридичної особи (інвестиційних договорів).

Інвестиційний договір – договір про сумісну діяльність, а також будь-який інший цивільно-правовий договір, за яким одна сторона (інвестор) передає іншій стороні (одержувачу інвестицій) у власність чи користування майно, майнові права та інші цінності, що мають ринкову вартість, а одержувач інвестицій зобов'язується в обмін на одержане сплатити інвестору визначену договором частину прибутку (доходу), отриманого від власної підприємницької діяльності, у формі періодичних виплат або одноразово.

О.Є. Симсон

ДОГОВОРИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ХАРАКТЕРУ В ПРОЕКТІ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

В проекті Цивільного кодексу України суттєвого реформування зазнали норми зобов'язального права. Це зумовлено тим, що чинний ЦК перестав задовольняти потреби економіки та ринкових відносин в цій сфері. Надання громадянам та юридичним особам можливості вільного здійснення підприємницької та господарської діяльності зумовило значне розширення кола цивільно-правових зобов'язань. Тим самим створена база для дослідження такого поняття, як «договір інвестиційного характеру».

Роль інвестицій в економіці безперечно велика. По-перше, саме інвестиції визначають темп та якість економічного росту, тому що беруть участь в процесі розширеного відтворення капіталу. По-друге, вони є реактором науково-технічного прогресу та підвищення ефективності виробничої діяльності. По-третє, інвестиції мають безпосередній вплив на валовий національний (внутрішній) продукт, який створюється в даний період часу.

Сучасна економічна теорія показує, що економіка, яка знаходиться у стані спаду виробництва та глибокої депресії, може вийти з цього стану тільки шляхом створення сприятливих умов для залучення вільних коштів в розширення виробничого капіталу.

Саме на це повинна бути спрямована державна інвестиційна політика. Вона передбачає:

- послідовний перехід до економічно-обґрунтованого спрямування інвестицій тільки у високорентабельні виробництва;
- повну відмову від фінансування соціальної сфери по залишковому принципу;
- перехід від адміністративних методів управління інвестиційними процесами до ринкових через податки, амортизаційні норми та кредитні ставки;
- заміну повного держбюджетного фінансування частковою участю держави;
- впровадження інвестування великих проектів за рахунок держави і муніципальних займів.

Адекватними інвестиційної політиці повинні бути податкова, фінансово-кредитна та амортизаційна політика держави [4, с.53].

Однак, крім публічно-правових інструментів, надзвичайно важливу роль відіграє забезпечення оптимального приватно-правового поля. Виділення договорів інвестиційного характеру, а також створення спеціального режиму регулювання для цієї групи зобов'язань уявляється дуже суттєвим. Це допоможе створити для них певні умови реалізації, пов'язані з податковими, кредитними та іншими пільгами, що призведе до зниження ризику та збільшення привабливості для інвестора такого типу договорів. Він буде охочіше вкладати кошти, отже, підвищиться обсяг капіталовкладень в економіку держави.

Ст. 9 Закону України «Про інвестиційну діяльність» говорить: «основним правовим документом, який регулює взаємовідносини між суб'єктами інвестиційної діяльності, є договір». Однак норм, які містять в собі визначення, види та порядок укладання таких договорів, у законі немає. Не досліджувались ці питання і в спеціальній юридичній літературі. Доки таке поняття, як «інвестиційний договір», не сформульовано ні в правовій науці, ні в законодавстві України, уявляється доцільним використовувати поняття «договір інвестиційного характеру». У нашій країні правомірність використання такого договору базується на ст. 4 ЦК України, в якій говориться, що «цивільні права та обов'язки виникають з підстав, передбачених законодавством...», а також з дій громадян та організацій, котрі хоча й не передбачені законом, але з огляду на загальні начала і зміст цивільного законодавства породжують цивільні права та обов'язки». Мається на увазі, що перелік договорів, що містить ЦК, носить примірний, але не вичерпний характер.

Таким чином, договір інвестиційного характеру – явище у нашому праві нове. Пропонується його характеристика по такими параметрами:

1. В силу договору інвестиційного характеру інвестор зобов'язується внести вклад. При цьому під вкладом слід мати на увазі такі цінності:

- гроші та цінні папери;
- рухоме, нерухоме майно та інші матеріальні цінності;
- майнові права, які впливають з авторського права, навички та інші інтелектуальні цінності;

– сукупність технологічних, технічних, комерційних та інших знань, які оформлені у вигляді технічної документації, навичок і виробничого вміння, необхідних для організації того чи іншого виробництва, але не запатентованих;

– права користування землею, водою, ресурсами, будівлями, обладнанням та ін.

1. Вклад робиться у визначений об'єкт інвестування. Це можуть бути основні фонди, оборотні кошти у всіх галузях народного господарства, цінні папери, цільові грошові внески, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, майнові права та інші об'єкти.

2. Процес інвестування передбачає в результаті досягнення соціального умов праці) чи створення прибутку, що містить у собі певний ризик. Інвестор бере участь не тільки у прибутку, але й в збитках, якщо участь у збитках прямо не виключена у договорі. Прибуток інвестора може бути пов'язаний з прибутком підприємства, яке інвестується (та виражатися у процентному відношенні до прибутку), а може бути не пов'язаний (існувати у вигляді фіксованої винагороди чи у процентному відношенні до розміру самої інвестиції), існує також і змішана форма [2, с.11].

За цими критеріями з проекту ЦК України можна виділити такі договори, що підпадають під ознаки договору інвестиційного характеру. це, наприклад, договір простого товариства, кредитний договір, договір лізингу і договір франчайзингу.

Норми, що регулюють договір простого товариства, містяться у § 2 глави 75 «Сумісна діяльність». По договору простого товариства учасники беруть на себе обов'язки об'єднати свої вклади та сумісно діяти для отримання прибутку чи досягнення іншої мети, зокрема, соціального ефекту. Вкладом учасника визнається все те, що він вносить у сумісну діяльність, тобто гроші та інше майно, професійні та інші знання, навички і вміння, а також ділова репутація і ділові зв'язки [5].

Договори простого товариства укладаються, як правило, у простій письмовій формі. Цей договір містить у собі положення про предмет договору, про вклади, про ведення спільних справ учасників, про сумісні витрати і збитки, термін та дію договору та інші умови. Закон дає учасникам можливість договору ведення спільної діяльності (виробничого, наукового, творчого характеру), причому для здійснення кожної окремої дії потрібна згода кожної з сторін.

Для майнових вкладів учасників договору встановлюється правовий режим спільної часткової власності, якщо інше не передбачається договором. Прибуток, отриманий ними в результаті сумісної діяльності, а також ризик утрат і збитків розподіляється пропорційно вартості внесків учасників у спільну діяльність. Отже, згідно з усіма трьома критеріями договір можна вважати договором інвестиційного характеру.

Тепер, що стосується договорів кредитування. В ч. 2 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність» стверджується, що «інвестори можуть виступати у ролі... кредиторів», отже, законодавство України допускає здійснення інвестування в формі позики. По договору кредиту, згідно з ч. 2 ст. 1115 проекту ЦК України, банк або інша кредитна установа (кредитор) зобов'язується надати кошти (кредит) боржнику у розмірі та на

умовах, передбачених договором, а боржник зобов'язується повернути грошову суму та сплатити проценти по ній.

Можуть бути виділені наступні критерії інвестиційного кредиту: 1) поєднання в одній особі кредитора та інвестора, «суб'єкта інвестиційної діяльності»; 2) надання кредиту в спеціальній формі, а саме у вигляді грошей (національній або іноземній валюті); 3) цільове використання кредиту – в господарській діяльності на території України, яка направлена переважно на створення, розширення, реконструкцію чи модернізацію основних фондів; 4) надання кредиту поряд з прямим інвестуванням (придбанням акцій та інших корпоративних прав підприємства); 5) довгостроковий характер кредиту (на строк не менше 3 років); 6) прибутком інвестора-кредитора тут є проценти за використання кредиту, розмір яких встановлюється в договорі в залежності від кредитного ризику, стану кредитного ринку, терміну використання кредиту, облікової ставки НБУ та інших факторів.

Згідно зі своїм економічним змістом категорією, яка об'єднує поняття кредиту і майнової інвестиції, є фінансовий лізинг [3, с.166]. Цивільний кодекс Російської Федерації взагалі передбачає тільки цей вид договору лізингу, ототожнюючи оперативний лізинг з простою орендою. Ст. 860 проекту ЦК України говорить: «По договору фінансового лізингу лізингодавець... укладає договір куплі-продажу (поставки) з третьою стороною-продавцем (постачальником) про придбання майна у власність з метою подальшої передачі його для використання лізингоодержувачеві на строк, що збігається зі строком повної амортизації цього майна». В результаті фінансовий лізинг передбачає придбання об'єкта у власність. Витрати лізингодавця на купівлю об'єктів фінансового лізингу не включаються до складу валових витрат чи до складу основних фондів такого лізингодавця. Основні фонди, передані у фінансовий лізинг, включаються до складу основних фондів лізингоотримувача [3, с.356]. Останній зобов'язується своєчасно виплачувати лізингові платежі.

У проекті ЦК у розділі III «Окремі види зобов'язань» знайшли своє відображення ліцензійний договір і договір про комплексну підприємницьку ліцензію (франчайзинг). По договору франчайзингу одна сторона (правоволоділець), яка має комплекс прав інтелектуального характеру, надає їх користувачеві для застосування у своїй підприємницькій діяльності згідно з вимогами правоволодільца в обмін на винагороду. Цей комплекс прав є свого роду інтелектуальною інвестицією. У франшизних угодах та стандартних ліцензійних угодах сторони, як правило, не залежать одна від одної, але разом з цим вони знаходяться у тісних робочих стосунках, визначених відповідно умовами цих договорів. Прибуток кожної сторони залежить від спільних зусиль обох учасників. Чим успішніша діяльність користувача, тим вищий прибуток обох сторін. Однак успіх користувача залежить і від вміння правоволодільца створити прибуткову систему діяльності [1, с.13]. Тобто ризик ведення комерційної діяльності розподіляється між двома учасниками. Ст. 1185 передбачає, що правоволоділець несе субсидіарну відповідальність за вимогами, що заявляються до користувачів, про невідповідність якості товарів (робіт, послуг), які продаються (виконуються, надаються) користувачем за договором фран-

чайзингу. За вимогами, що заявляються до користувача як виробника продукції (товарів) правоволодільця, останній відповідає солідарно з користувачем. Винагорода за договором франчайзингу може бути сплачена у формі періодичних відрахувань від торгової виручки, наліжки на ситову ціну товарів, що передаються правоволодільцем для перепродажу, і т.ін. Російський ЦК не передбачає такого поняття як ліцензійний договір та договір франчайзингу, тому наше відчизняне законодавство зробило у цій сфері крок вперед.

Таким чином, наведені вище договори можна вважати договорами інвестиційного характеру. Однак перелік їх далеко не вичерпаний. Система договорів такого роду повинна удосконалюватися відповідно до потреб ринкової економіки.

Список літератури:

1. Андрощук Г., Денисюк В. Франчайзинг: определения, преимущества, перспективы // Бизнес информ. 1997. № 9. 2. Жуков В. Договор инвестиции // Бизнес информ. 1993. № 11. 3. Зобов'язальне право: теорія і практика. Навч. посібн. для студ. юрид. вузів і фак. ун-тів / За ред. О.В.Дзери. К., 1998. 4. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні. К., 1998. 5. Цивільний кодекс України. Проект // Українське право. 1996. № 2(4).

В.М. Ігнатенко, канд. юрид. наук

КЛАСИФІКАЦІЯ НЕДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Як відомо, цивільне право як сукупність цивільно-правових норм поряд із іншими галузями права має свою систему, тобто свою структуру, побудову, групування норм, виходячи з особливості відносин, які вони регулюють. Загальновизнаним є підхід до поділу цивільного права на підгалузі і інститути. Підгалузі цивільного права – сукупності інститутів, які охоплюють своїм регулюванням цілісну сферу певних відносин, що входять в його предмет, а *інститути* – групи норм, що регулюють певні питання цивільних правовідносин [1, с.26].

Існування підгалузей цивільного права ґрунтується на твердженні, що кожна із підгалузей цивільного права має свій предмет і метод правового регулювання, який відображає специфіку відносин, що регулюються певною підгалуззю, а також тою обставиною, що деякі підгалузі, зокрема, зобов'язальне право, про яке в подальшому піде мова, поділяються на загальну і спеціальну частини: відповідно групі норм, що відносяться до всіх в незалежності від виду зобов'язань і лише до зобов'язань певного виду [2, с.22].

Зобов'язальне право, в свою чергу, включає в себе інститути: договірних і недоговірних зобов'язань. Критерієм розподілу підгалузі на вказані інститути виступає підстава виникнення зобов'язання. В першому випадку це договір, як угода двох або більше осіб, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Що стосується недоговірних зобов'язань, то вони виникають з інших юридичних фактів, таких як односторонні угоди, цивільне правопорушення (заподіяння шкоди), безпідставне збагачення.